

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
(گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی)
پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

نیازسنجی برنامه درسی سواد مالی در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی

استاد راهنما:

دکتر حسن ملکی

استاد مشاور:

دکتر علیرضا صادقی

پژوهشگر:

محمد ممثلی

تقدیم به

تقدیم به او که سر چشمه معرفت راستین و آموزگار نخستین است.

تقدیم به رسولان امر بلاغ، به ویژه حضرت محمد مصطفی (ص) خاتم پیشگامان کاربست عینی دانش

نظری در دانشگاه، جامعه انسانی و خاندان او همانا بزرگ الگوهای عملی اسلام.

تقدیم به مادرم که دعای خیرش همیشه بدرقه راهم بوده است.

تقدیر و قدردانی

سپاس بی شمار او را که انعکاس ذره ای از پرتوی بی منتهایش، آتش اشتیاق آموختن را در آدمی شعله ور می سازد.

سپاس ویژه دارم از جناب آقای دکتر ملکی و جناب آقای دکتر صادقی، اساتید محترم به پاس راهنمایی خالصانه و بی شائبه در تمام مراحل اجراء و تکمیل پایان نامه و سایر اساتید که افتخار تلمذ را از محضرشان داشته ام.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف نیازسنجی برنامه درسی سواد مالی در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی و براساس الگوی توافق محور نیازسنجی در برنامه درسی انجام گرفته است. پژوهش حاضر یک مطالعه نیازسنجی با بهره گیری از نظر کارشناسان از طریق پیمایش می باشد. این نوع نیازسنجی، برگرفته شده از الگوی نیازسنجی توافق محور است که، در آن سنجش نظرات افراد مختلف در مورد آنچه باید مبنای برنامه درسی را تشکیل دهد، اساس کار است. جامعه این پژوهش را ۴۲ نفر از کارشناسان امر، اعم از اساتید برنامه درسی و کارشناسان مالی شامل کارشناسان مالی بورس و اوراق بهادار و اساتید اقتصاد، تشکیل می دهند. اساتید برنامه ریزی درسی به دلیل تخصص و آگاهی‌شان در زمینه نیازسنجی و تدوین و طراحی برنامه درسی، اساتید اقتصاد و کارشناسان مالی به دلیل آشنایی و تخصص در زمینه سواد مالی شرکت داده شده اند. بر همین اساس سه موضوع، مالیه شخصی، خدمات و محصولات مالی و مسئولیت ها و حقوق مصرف کننده، با استفاده از منابع و نظر متخصصین، به عنوان اهداف مطلوب مشخص و با استفاده از پرسشنامه نیمه باز پاسخ شامل ۱۹ سوال، مورد سنجش از کارشناسان امر قرار گرفت. با توجه به تجزیه و تحلیل نهایی یافته های پژوهش سه موضوع مالیه شخصی، خدمات و تولیدات مالی، مسئولیت ها و حقوق مصرف کننده و اهداف مربوط به هر موضوع از نظر صاحب نظران به عنوان نیاز آموزشی برای دوره ابتدایی پذیرفته شدند. لذا با توجه به نظر متخصصین و توجه به نتایج تحقیق ضرورت آموزش سواد مالی در دوره ابتدایی لازم می نماید.

واژه کلیدی: نیازسنجی، برنامه درسی، دوره ابتدایی، سواد مالی، طراحی برنامه درسی

صفحه	عنوان
الف	تقدیم
ب	تقدیر و تشکر
پ	چکیده
ث	فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش

۱	۱-۱. مقدمه.....
۴	۲-۱. بیان مسئله.....
۷	۳-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۸	۴-۱. اهداف پژوهش.....
۹	۵-۱. سوال های پژوهش.....
۹	۶-۱. تعاریف نظری و عملیاتی اصطلاحات پژوهش.....

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱۲	۱-۲. مقدمه.....
۱۳	۲-۲. تعریف نیاز.....
۱۴	۳-۲. مفهوم نیاز.....

۱۴	۴-۲ نظریات در رابطه با نیاز
۱۵	۱-۴-۲ نظریه مازلو در مورد نیازها
۱۵	۲-۴-۲ نظریه موری
۱۶	۴-۲ نظریه براد شاو
۱۷	۱-۲ نیازهای آموزشی
۱۸	۶-۲ طبقه بندی نیازهای آموزشی
۲۱	۷-۲ نیازسنجی
۲۳	۸-۲ سطوح نیازسنجی
۲۵	۹-۲ اهداف نیازسنجی
۲۷	۱۰-۲ اصول نیازسنجی
۲۸	۱۱-۲ رویکردهای نیازسنجی
۲۹	۱۲-۲ انواع نیازسنجی
۲۸	۱۳-۲ روشها و فنون تعیین نیازهای آموزشی
۳۰	۱-۱۳-۲ فن دلفی
۳۰	۲-۱۳-۲ فن فیش باول
۳۰	۳-۱۳-۲ فن درخت خطا

۳۰ فن تل استار ۴-۱۳-۲
۳۰ فن تحلیل تاثیر متقابل ۵-۱۳-۲
۳۰ فن شبیه سازی و بازی ۶-۱۳-۲
۳۲ فن روند یابی ۷-۱۳-۲
۳۲ فن قیاس تاریخی ۸-۱۳-۲
۳۲ فن جلسات جنجالی ۹-۱۳-۲
۳۳ فن تحلیل میدان نیرو ۱۰-۱۳-۲
۳۳ فن تجزیه و تحلیل خطا ۱۱-۱۳-۲
۳۳ فن پیمایشی ۱۲-۱۳-۲
۳۵ موانع نیاز سنجی ۱۴-۲
۳۵ نیاز سنجی در برنامه درسی ۱۵-۲
۳۶ رویکرد های مختلف نسبت به جایگاه نیازسنجی در فرایند برنامه درسی ۱۶-۲
۳۶ رویکرد منطقی ۱-۱۶-۲
۳۶ رویکرد تعاملی ۲-۱۶-۲
۳۹ آموزش و پرورش دوره ابتدایی ۱۷-۲
۴۰ اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش دوره ابتدایی ۱۸-۲

۴۱ ۱۹-۲. اهداف دوره ابتدایی
۴۱ ۱-۱۹-۲. اعتقادی
۴۱ ۲-۱۹-۲. اخلاقی
۴۲ ۳-۱۹-۲. علمی و آموزشی
۴۳ ۴-۱۹-۲. فرهنگی ، هنری
۴۳ ۵-۱۹-۲. اجتماعی
۴۴ ۵-۱۹-۲. زیستی
۴۴ ۶-۱۹-۲. سیاسی
۴۵ ۷-۱۹-۲. اقتصادی
۴۶ ۲۰-۲. اهداف تفصیلی برنامه‌های درسی و تربیتی دوره ابتدایی
۴۸ ۲۱-۲. تعاریف برنامه درسی
۴۹ ۲۲-۲. گام های برنامه ریزی درسی
۴۹ ۲۳-۲. انواع طرح های برنامه درسی
۵۰ ۱-۲۳-۲. برنامه درسی موضوع محور
۵۰ ۲-۲۳-۲. برنامه های درسی دانش آموز محور (فراگیر محور).
۵۰ ۳-۲۳-۲. برنامه درسی جامعه محور

- ۲-۲۴. تاریخچه آموزش سواد مالی..... ۵۲
- ۲-۲۵. سواد مالی در دنیای امروز..... ۵۵
- ۲-۲۶. آموزش سواد مالی در مدارس چگونه صورت میگیرد؟..... ۵۸
- ۲-۲۷. تاثیر مشارکت والدین بر سواد مالی کودکان..... ۵۹
- ۲-۲۸. تأثیرات بی-سوادی مالی بر زندگی افراد..... ۶۱
- ۲-۲۹. تفاوت های جنسیتی در سواد مالی..... ۶۴
- ۲-۳۰. مفاهیم کلیدی برای سواد مالی..... ۶۴
- ۲-۳۱. آموزش سواد مالی در انتاریو..... ۶۷
- ۲-۳۲. سواد مالی بزرگسالان در استرالیا..... ۶۹
- ۲-۳۳. پیشرفت های برنامه درسی در زمینه سواد مالی..... ۷۰
- ۲-۳۴. پیشینه پژوهش..... ۷۴
- ۲-۳۵. تحقیقات خارجی اصلی..... ۷۵
- ۲-۳۶. تحقیقات خارجی فرعی..... ۷۶

فصل سوم: روش پژوهش

- ۳-۱. روش پژوهش..... ۷۸
- ۳-۲. جامعه پژوهش..... ۷۸

۳-۳. نمونه و روش نمونه گیری ۷۹

۳-۴. ابزار اندازه گیری یا روش های عملی جمع آوری داده ها ۷۹

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۴-۱. تجزیه و تحلیل داده ها ۸۱

۴-۲. سوال اول: مالیه شخصی ۸۲

۴-۳. سوال دوم: خدمات و تولیدات مالی ۸۳

۴-۴. سوال سوم: مسئولیت ها و حقوق مصرف کننده ۸۵

۴-۵. جمع بندی ۸۷

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۵-۱. خلاصه یافته ها ۸۹

۵-۲. بحث ۹۱

۵-۳. محدودیت های پژوهش ۹۲

۵-۴. پیشنهاد های کاربردی ۹۲

۵-۵. پیشنهاد های پژوهشی ۹۳

فهرست منابع ۹۴

ضمائم ۱۰۰

فصل اول:

کلیات پژوهش

مقدمه

عصر کنونی عصر تغییر نامیده شده و نهادها و سازمان ها باید این تغییرات را پیش بینی و خود را با این تغییرات سازگار کنند، در غیر این صورت کارایی و اثر بخشی خود را از دست خواهند داد. امروزه آموزش و پرورش، به ویژه برنامه درسی از یک سو با چالش های جهانی، که در بیرون از دنیای آموزش و پرورش هستند، و از سوی دیگر، با چالش های درونی خود نظام آموزش و پرورش مواجه است. با توجه به موضوع این پژوهش که ارتباط مستقیم با چالش های درونی آموزش و پرورش دارد، در ابتدا به این چالش ها می پردازیم، اهم این چالش ها عبارتند از:

جهت گیری آموزش و پرورش به سوی هدف های جدید مانند یادگیری برای دانستن، یادگیری برای زندگی کردن با دیگران، همچنین، همگانی شدن آموزش و پرورش، ارتقای کیفیت آموزش و پرورش و در اولویت قرار دادن آن، اثر بخش تر کردن آموزش و پرورش و توجه به اقتصادی بودن آموزش و پرورش، بهبود شاخص های کارایی آموزش و پرورش، متناسب بودن آموزش و پرورش با نیاز های زندگی و بازار کار، سرانجام آموزش و پرورش مستمر و مادام العمر، این موارد توجه مسئولان و سیاست گذاران آموزش و پرورش و بویژه برنامه ریزان درسی را متمرکز این نکته می کند که برای روبرو شدن با این مسائل، که روز بروز هم بر دامنه و

وسعت آنها افزوده می شود. تغییرات و اصلاحاتی باید در ساختار، هدف، برنامه ها و روش های آموزش و پرورش ایجاد شود. در این میان کارکرد برنامه ریزان درسی که چه نوع تغییرات و اصلاحاتی باید انجام گیرد چالش برانگیز شده است (تقی پور ظهیر، ۱۳۸۷).

با توجه به چالش های روبروی برنامه ریزان درسی و در پاسخ به این سوال اساسی که رسالت و کارکرد آموزش و پرورش در شرایط مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی چیست؟ و به تبع آن چه چیزهایی باید در مدارس آموخته شوند و چگونه باید آنها را سازمان داد؟ پدیده ای به نام نیازسنجی در برنامه درسی ظهور پیدا می کند.

سنجش نیازها در برنامه درسی دارای قدمت طولانی است زیرا جوامع بشری برای تربیت و آماده سازی نسل، همواره نظامی را هرچند به طور سنتی تدارک می دیده اند و برنامه درسی یرا بر اساس آنچه که به عنوان نیاز در نظر گرفته می شد، تدوین و به اجرا می گذاشتند و متناسب با تغییر و تحولات اجتماعی که در نتیجه آن، هدف ها و نیازهای جدیدی مطرح می شد، برنامه های نوینی را دنبال می کردند .

با این حال علی رغم اینکه نیازهای آموزشی برای قرون متمادی به طور سنتی و ذهنی مورد سنجش و ارزیابی واقع می شدند، نیازسنجی نظام دار و رسمی تا اواسط قرن بیستم صورت نمی پذیرفت، مسائلی نظیر تحولات

سریع اجتماعی، لزوم آماده سازی افراد برای زندگی شخصی و حرفه ای، فرایند برنامه ریزی مبتنی بر اطلاعات را ایجاب نمود و بدین ترتیب سنجش نیاز ها به یکی از قلمرو های پژوهشی حوزه برنامه درسی مبدل گردید و محققانی نظیر بوبیت، تایلر، تابا، استافل بیم، اسکریون، کافمن و... مطالعات و پژوهش های گسترده ای را در خصوص نیاز سنجی در برنامه ریزی درسی انجام داده اند. امروزه نیاز سنجی از دیدگاه بسیاری از محققان برنامه ریزی درسی به عنوان یکی از مولفه های مهم برنامه ریزی درسی تلقی می شود (فتحی و اجارگاه، کورش ۱۳۸۷) *

نیازسنجی در چارچوب برنامه ریزی درسی می تواند در دو شرایط کاملاً متفاوت صورت پذیرد، یکی برای برنامه درسی موجود و دیگری برای تدوین برنامه درسی جدید که با توجه به موضوع پژوهش حاضر مورد دوم یعنی نیاز سنجی برای برنامه درسی جدید مد نظر است، در این شرایط برنامه درسی هنوز تدوین نشده و انگیزه اصلی استفاده و اجرای نیاز سنجی، مشخص کردن جهت گیری های کلی برنامه درسی است در این موقعیت چگونگی ونحوه تدوین سایر عناصر برنامه درسی تا حد زیادی به نیاز سنجی بستگی دارد. برنامه درسی در این حالت فاقد هرگونه سابقه قبلی است و ملاک و معیار خاصی نیز بر این شناسایی هدف های برنامه درسی وجود ندارد و اگر وجود دارد، بسیار اندک و ناکافی است و به این دلیل گروه برنامه ریز درسی

با طراحی و اجرای برنامه سنجش نیازها، محورهای برنامه درسی جدید را مشخص می کنند (فتاحی و اجارگاه، کورش؛ ۱۳۸۷).

امروزه نهادهای آموزشی و فرهنگی کشورهای پیشرفته در کنار آموزش مهارتهای اولیه و ضروری مانند خواندن، نوشتن، ریاضیات، ادبیات، تاریخ و ... به برنامه های آموزش اقتصاد و تعلیم و تربیت اقتصادی نیز توجه کرده و این برنامه ها را، به عنوان بخش اصلی برنامه هایی که عهده دار یاددهی عناصر شناختی، گرایشی و مهارتی ناظر بر تدبیر زندگی و تحقق رفتارهای مطلوب در عرصه زندگی فردی و تعاملات اجتماعی هستند، وارد سیستم آموزشی خود کرده اند. (پیغامی، عادل و تورانی، حیدر، ۱۳۹۰)

بیان مسئله

با توجه به این که هدف آموزش و پرورش تربیت جامع انسان است و تربیت جامع و مانع همواره مورد نظر نظام های آموزشی بوده است بدین جهت برنامه ریزان درسی همواره باید تلاش خود را معطوف این هدف غایی بنمایند. اما در این میان خواه ناخواه برخی از موضوعات کاربردی تربیتی و زیستی آنان مورد غفلت قرار می گیرد. سواد مالی و آموزش آن از جمله آنهاست. یادگیری مهارت های مربوط به سواد مالی در دوران کودکی می تواند مزایای زیادی در دراز مدت داشته باشد. افرادی که از لحاظ مالی با سواد هستند، (سواد مالی دارند) بهتر

می‌توانند از عهده مشکلات مالی زندگی برآیند. به هر حال، وقتی کسی فاقد مهارت‌های مدیریت مالی می‌باشد، حتی مشکلات مالی کوچک می‌تواند بزرگ جلوه کند. این فشارهای مالی که اغلب باعث احساسات شدید می‌شوند، احتمالاً بر جنبه‌های دیگر زندگی مانند روابط شخصی افراد یا عملکرد کاری آنها، تأثیر می‌گذارند. در حالیکه طلاق، اغلب در نتیجه ترکیبی از عوامل می‌باشد، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مشکلات و مباحث مالی و مربوط به پول عواملی هستند که در ۹۰ درصد از همه طلاق‌ها، شرکت دارند (گراف^۱، ۲۰۰۵). همچنین در تحقیقات مختلف تأثیرات منفی بی‌سوادی مالی بر زندگی افراد به اثبات رسیده که در فصل دوم به آن پرداخته می‌شود، آنچه در اینجا مهم است نقش برنامه ریزی درسی و برنامه ریزان درسی به عنوان مهمترین تعیین کنندگان اهداف نظام آموزشی کشور می‌باشد.

برنامه درسی ما از این حیث خلا زیادی دارد قسمتی از تربیت اقتصادی که در نظام آموزش و پرورش ما و در برنامه درسی اقتصاد مورد بی‌توجهی قرار گرفته حوزه آموزش‌های مالی به ویژه سواد مالی است که امروزه در کشورهای پیشرفته در دوره‌های مختلف تحصیلی از پیش دبستانی تا دانشگاه آموزش داده می‌شود.

¹-Graaf

سواد مالی یک مفهوم وابسته است، بدین معنی که سواد مالی وابسته به پیچیدگی های سیستم مالی، تولیدات یک جامعه، نیازهای افراد و مقتضیات زمان می باشد. کسی که سواد مالیش مربوط به ۵۰ سال پیش است، امروزه ممکن نیست از نظر سواد مالی بتواند با فکر باز و درست عمل کند. سواد مالی در طول زمان با تغییرات مالی و باتغییرات جامعه اطراف ما اصلاح و بهبود می یابد (سواد مالی در مدارس^۱، ۲۰۰۳).

اکنون با توجه به مطالب فوق از آنجا که تاکنون پژوهش جامعی در ارتباط با نیازسنجی برنامه درسی سواد مالی صورت نگرفته مساله اساسی پژوهش حاضر نیازسنجی برنامه درسی سواد مالی در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی می باشد.

¹ -Financial literacy in schools

اهمیت و ضرورت پژوهش

در دنیای امروز، سواد مالی از اهمیت بیشتری برخوردار است. وجود آگاهی از مدیریت پول، درآمد، پس انداز و مدیریت مخارج و دیگر مولفه های سواد مالی می تواند افراد جامعه را از کلاه برداری ها آگاه سازد و به آنها امکان مسئولیت پذیری در امور مالیشان را بدهد .

ما در عصر بدهی های پیش بینی نشده زندگی می کنیم و دانش آموزان در زندگی آتی شان با چالش های مالی روبرو می شوند. پس برای مربیان لازم است که دانش آموزان را با دانش و مهارت هایی آشنا سازند که در اقتصاد جهانی امروز به عنوان مصرف کننده، موفق باشند (فیلد¹، ۲۰۰۶).

در همین راستا باتوجه به اینکه پژوهشی در کشور در این زمینه صورت نگرفته، و تا با امروز آموزش سواد مالی در نظام آموزش و پرورش ایران موضوعیت نداشته، امروز بنا به مقتضیات این عصر آموزش سواد مالی به صورت برنامه ریزی شده و رسمی لازم می نماید، به همین جهت نیاز به همچین پژوهشی احساس می شد. لذا پژوهش گر در حد توان و با توجه به زمانی که داشته اقدام به انجام پژوهش حاضر نموده است.

لذا دو دسته فواید انجام پژوهش حاضر را می توان به این قرار، طبقه بندی نمود.

¹ -field

الف) اهمیت و ضرورت نظری:

انجام پژوهش حاضر و یافتن پاسخ مناسب برای سوال‌های آن بر دامنه دانش نظری در حوزه فوق و دستیابی به مباحث و مطالب جدید در این عرصه کمک خواهد داد، همچنین زمینه را برای کار پژوهشگران آتی در این زمینه هموارتر خواهد کرد.

ب) اهمیت و ضرورت کاربردی:

از یافته‌های این پژوهش جهت برنامه ریزی در سایر عناصر برنامه درسی سواد مالی استفاده میشود. همچنین نتایج این پژوهش می‌تواند به تدوین و طراحی برنامه درسی سواد مالی به صورت رسمی در آموزش و پرورش ایران کمک بدهد.

اهداف تحقیق

هدف اصلی

نیازسنجی برنامه درسی سواد مالی در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی از دیدگاه اساتید برنامه درسی و کارشناسان مالی

اهداف فرعی

۱. نیازسنجی آموزشی موضوع "مالیه شخصی" در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی
۲. نیازسنجی آموزشی موضوع "خدمات و محصولات مالی" در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی